

bus Atheniensibus differuit, & anno 2533. cum seq. de Thesco memoranda retulit.

Ibi: Nisi undecim tantum oppida.

Duodecim fuisse oppida, seu vicos quos The- seus in unam civitatem Athenas concessit, eorum nominibus expressis, assertum est d. num. 25. sed ipse decem tribus instituit, de quibus sub n. 30.

Ibi: Sic sanè Hebræi habuerunt.

35 Hebræorum tribus duodecim originem duxere à totidem filiis Jacob, qui cum undecim, eorumque sobole, ac familiis à Joseph allectis ex Chanaam in Ægyptum emigravit anno mundi 2329. Genes. cap. 46. de quo fusè Salian. an. cod. tom. 1. Nomina illorum hæc sunt: Ruben, Simeon, Levi, Judas, Issachar, Zabulon, Benjamin, Dan, Nephthali, Gad, Aser, & Joseph, quæ recensentur d. cap. 46. Exod. cap. 1. de quibus, ipsorumque liberis plenè differuit Salian, ubi proximè, à num. 7. Sed loco Josephi subrogati sunt filii ejus Ephraim, & Manasses, quos avus Jacob in filios adoptavit, singulique propriam tribum habuere. Genes. c. 48. Salian. an. 2345. Dicuntur tamen duodecim tribus, vel quia hæc duæ à Josepho processerunt, vel quia in divisione terræ Promissionis nulla pars separatim assignata est tribui Levi, Jos. cap. 13. Salian. anno 2589. n. 9.

36 Hæc tribus propria nomina non habuerunt, sed expresso nomine sui capitis, & Principis quæque demonstrabatur, quod ex sacra Pagina patet, maximè ex cap. 7. Apocalyps. Paralipom. lib. 1. cap. 6. sed & nomen principis tribus pro ipsa usurpabatur, Judic. cap. 20. & 21. Tribules quoque à suo primo progenitore nuncupabantur, ut Levitæ à Levi, Num. cap. 18. & passim alibi, Rubenitæ à Ruben, Gaditæ à Gad. Josue cap. 22.

37 Singulis tribubus continebantur omnes descendentes ab uno ex filiis Jacob, itaque idem est progenitorem habere Benjamin, ac esse ex tribu Benjamin; nullus enim tribui adscribebatur, nisi ex femore principis illius processisset: & hoc citra dubium apud omnes est.

Quomodo fuerit inter tribus terra Promissionis divisa per Josue, & quæ civitates, & agri cuique sorte obtigerint, traditur in lib. Josue, & exponit Salian, tom. 2. anno 2589. cum seq.

38 In his tribubus nulla intercessit immutatio quoad numerum, semper enim duodecim fuere, licet populus apud Ægyptios mirum in modum increverit. Exod. cap. 1. siquidem cum septuaginta tantum personæ de domo Jacob ascendissent in Ægyptum, Genes. cap. 46. connumeratis ipso Jacob, Joseph, ac duobus filiis, qui tres jam apud Ægyptios erant, ut advertit Salian. d. anno 2329. num. 30. tempore exitus censa sunt sexcenta millia virorum, qui ad bellum idonei habebantur, mulierum autem, ac cæterorum multitudo dinumerari vix poterat. Exod. cap. 12. vers. 37. Salian. tom. 2. anno 2544. num. 153. Rursus nec tribus aliqua omninò perit; nam etsi Benjamin penè delecta est à cæteris tribubus, ob sceleratam quorundam Benjamitarum sævitiam, ac turpitudinem; tamen iidem debellatores poenitentia ducti maximè studuerunt, ut ea tribus ex tribulibus qui superfuere propagaretur, Judic. cap. ult. quod fusè profequitur Salian, anno 2622. ex num. 35. Hæc de tribubus Israël obiter interfuisse juravit, ut

innotescat quid inter eas, ac Romanas, & Atheniensis interfit, de quibus satis, superque disertum est. Jam mentem ad Scævola responsum revocemus.

Ad Num. 7.

Solum servi illi, qui vindicta, censu, aut testamento libertatem adipiscerentur, jure civium Romanorum gaudebant. Cai. Instit. lib. 1. tit. 1. Cujac. observat. lib. 5. cap. 13. & lib. 7. cap. 20. Rævard. de auctor. prudent. cap. 7. Anton. Fab. in Papinian. tit. 5. princip. 3. Gothofred. ad Cicer. in topic. lit. M. Joan. Rosin. de antiquit. Roman. lib. 2. cap. 20. vers. Addunt Jurisconsulti, Olan. in suo Paralipom. lib. 4. cap. 14. num. 38. Borcholt. in §. Multis, num. 1. Instit. de libert. Parlador. differet. 93. à num. 7. Arnoldus Vin. in Instit. lib. 1. tit. 5. §. ult. num. 1. Pichard. ibi.

Supervenit & alius modus manumittendi, per quem manumissus pariter libertatem ac civitatem consequeretur ex Imperatoris Constitutionibus, cum scilicet in Ecclesia apud Antistitem, præsentem populo, dominus servo libertatem conferrebat, de quo qualisqualis scriptura confici debebat, l. 1. & 2. C. de iis qui in Eccles. manumitt. l. 1. tit. 22. part. 4. §. Multis autem, Instit. de libertin. Quæ sanè manumissio subrogata est loco ejus quæ censu fieri solebat; hæc enim jam diu aboleverat, Cai. ubi proximè, ibi: Civis Romanus in Ecclesia, aut ante Consulem fuerint manumissus. Ulpian. in fragm. tit. 1. §. 3. ibi: Censu manumittentur olim. Ouald. ad Donell. lib. 2. cap. 15. in fin. Gothofred. ubi nuper, & in l. 1. C. de iis qui in Eccles. manumitt. Anton. Fab. sup. Sigon. de antiq. Jur. Civ. Romanor. lib. 1. cap. 14. Arnold. sup. §. Multis autem, vers. In sacrosanctis, Pichard. in d. §. fin. Instit. de libertin.

Sed hæc quidem accipienda sunt de voluntaria manumissione, seu quæ domini facto præstatur: ac cum servus à lege in libertatem eripitur ex pluribus causis, simul liber, & civis Romanus fit, ut si propter detestationem criminis pro præmio libertate donetur, l. 2. C. quib. ex caus. serv. pro præm. libertat. accip. Quando hujusmodi libertas competat, traditur sup. tit. prædicto, l. 3. tit. 22. p. 4. à Donell. & Ouald. d. lib. 2. cap. 12. Ant. Gom. in l. 1. Tauri, n. 11. vers. Item finaliter, Anton. Fab. sup. tit. 4. princip. 1.

Idem juris erit de eo servo, qui ob moram ejus, qui manumittere tenebatur, in libertate jure ipso constituitur; nam & hic civis Romanus erit, quod planè colligitur ex l. 3. cum seqq. ff. qui sine manumiss. ad libert. perven. ubi dicitur, quod talis servus perinde haberi debet, ac si manumissus foret ab illo, qui libertatem collaturus erat: quod de perfecta libertate exaudiendum est, & hoc ipsum apertè comprobatur ex l. univ. C. de Latin. libert. tollend. ubi inter modos, quibus olim Latina libertas præstabitur, ille non recensetur. De quo Oroz. de apicib. jur. lib. 2. cap. 7. à princip.

39 Similiter asseverandum est de libertate quæ præscriptione quaritur, de quo in l. 23. tit. 29. p. 3. l. 7. tit. 22. part. 4. Sic habetur expressum in l. 2. Cod. de long. temp. præscript. quæ pro libertate compet.

Ibi:

Ibi: Reliqui verò et si liberi fiant.

44 Qui præter modos supra traditos ad libertatem perveniebant, inter cives Romanos non connumerabantur. Ita tenent omnes laudati nuper n. 39. Plures casus, ex quibus Latina libertas præstabitur, congerit Justinian. in dicta lege unica, §. Sancimus, cum seqq. Vide Retes opusculorum tom. 2. lib. 5. cap. 9. num. 2. ubi eruditè, ut illi moris est.

45 At refragatur Cicero in Topic. ibi: Si neque censu, neque vindicta, neque testamento liber factus est, non est liber. Unde videtur nulli tribui libertas, nisi censu, testamento, aut vindicta. Cui objectioni satisfacit Rævard. d. cap. 7. asserens Oratorem agere de libero Quiritum jure, quo liber non censetur qui ex civibus Romanis non est. Consentit D. Nic. Anton. de exil. lib. 2. cap. 12. num. 5. Aliter Ciceronem intelligit Arnold. Vin. dum ait, quod tunc temporis triplici illo modo duntaxat libertas dedebatur, ac postea inventum est, ut epistola inter amicos, & aliis servi ad libertatem perveniret imperfectam. Verum dici, nec improbabilius potest, quod manumissus per convivi adhibitionem, ac modos similes non obtinebant veram libertatem, sed precariam, ita ut pro liberis manumissorum revocari in servitutem possent, ut apertè tradit Tacit. Annal. lib. 13. ibi: Quia & manumittendi duas species instituit, ut relinquere vel poenitentia, aut novo beneficio locus, quos vindicta patronus non liberaverit, veluti vinculo servitutis atineri. Ex quo, & aliis sic observavit noster Retes ubi proximè, asserens apud majores non dici hos libertinos liberos, sed in libertate esse: quo planè quid sibi Cicero voluerit percipitur. At de Latinorum statu iterum differendum nobis est.

Ibi: Vindicta verò manumittebantur.

Vindicta dicta est, vel à Vindice Vitelliorum servo, cui anno primo ab ejectione Regibus libertas, & civitas collata est, quod dominorum conjurationem in Rempublicam patefecit; vel verius à virgula, qua Magistratus utebantur in solemnibus manumissionibus, ut statim traditur, de quo Cujac. in paratit. ad tit. ff. de manumiss. vindict. Ant. Fab. sup. tit. 5. princip. 1. illat. 1. Rosin. de antiquit. Roman. d. cap. 20. vers. Ingenius, Rævard. varior. lib. 4. cap. 9. Gothofred. ad tit. ff. de manumiss. vindict. Ouald. d. cap. 15. Parlador. sup. n. 8. Pichard. in §. Multis autem, n. 3. Instit. de libert. Mynfinger. ibi, à n. 3. Borcholt. sup. n. 3. Vin. in d. 6. Multis autem, vers. Vindicta, ubi monet quod Vindex, seu Vindicus detexit conditionem eorum, qui de restituendo Tarquinio cogitabant: cujus servi fides erga Rempublicam etiam multis pecuniis remunerata est. Salian. Annal. lib. 5. an. 3546. n. 14.

47 Ad manumissionem vindicta quædam desiderabantur in persona manumissoris, alia in manumittentis, & alia in magistratus. Oportebat igitur, quod dominus foret, qui libertatem conferre volebat, quia cum hæc manumissio actus legitimus sit, nequit per alios expediri, nisi ex ascendentibus, aut descendentibus fuerit, qui alieno nomine manumittit, propter personarum identitatem, quæ jure intelligitur. Hæc omnia deducuntur ex l. 1. tit. 22. p. 4. ubi Greg. Lop. gloss. 3. l. Neque mulierem 3. C. de vind. libert. l. Si pater 4. ff. de manumiss. D. de Farja Novæ Addit. ad Covar.

vindict. l. Quæstum 15. §. ult. l. Si enim 16. §. fin. ff. qui, & à quib. manum. l. Nepos 22. ff. de manumiss. l. 1. §. ult. C. commun. de manumiss. Glossa in l. Si quis alicui, §. 1. verb. Constitit, ff. mand. Ouald. ad Donell. lib. 2. cap. 13. lit. D. Ant. Fab. d. tit. 5. princip. 1. illat. 1. Et quod actus legitimi per procuratorem expediri non possint, probatur ex l. Nemo alieno 123. ff. de reg. jur. ubi Rævard. Gothofred. & alii.

Non tamen omnes domini servos suos vindicta manumittere valent, sæpe enim variis de causis à libertatis datione remouentur, ut si servus sub conditione legetur, quem hæres, etsi interim pleno jure dominus illius sit, manumittere prohibetur, l. Generaliter 19. §. 1. ff. qui, & à quib. aut cum servus generaliter relinquatur, data optione legatario; nam hæres nullum ex familia testatoris ad libertatem, antequam optetur, eripere permittitur, cum singuli sub conditione legati censentur, l. 3. ff. cod. sub quo, & alii casus similes reperiuntur, & in Instit. cui, & ex quib. caus. manumitt. non lic. quod latè profequuntur Donell. lib. 2. cap. 13. Anton. Fab. d. tit. 5. princip. 1. illat. 2. cum seqq.

Inter eos qui cum domini sint, servos suos libertate afficere non valent, enumeratur minor viginti annis, cui lege Ælia Sentia vetitum est, ne servos suos manumittat, nisi de justa manumissionis causa constiterit, l. 1. ff. de manumiss. l. Si pater 4. §. fin. cum aliis legib. ff. de manumiss. vindict. Oroz. de apicib. jur. lib. 1. cap. 10. num. 2. Quam legem omninò desiderari, ut impediretur libertas, quæ etiam à minore viginti annis absque causa data, aliàs sustineretur, docuit Ant. Fab. sup. tit. 6. princip. 7. pro quo stat Modestinus in l. Si consentiente 16. & ibi Glossa verb. Et vacabit, ff. de manumiss. Contra, quod causa, adhuc majore manumittente exigatur, expressum probat Rævard. de auctor. prudent. cap. 7. cui assentiantur Rosin. d. cap. 20. vers. Ingenius, & alii de forma manumittendi vindicta agentes, qui asserunt, nomen manumissi, adjecta manumissionis causâ, in acta referri. Quod dissidium sic elidi posse videtur, si dicamus in manumissione hac à quocumque facta causam esse exprimendam qualemqualem, non justam, seu lege præscriptam, quam probare opus non est: & hoc quidem ita rectè fiebat, ut inde appareret, quæ jura patronus esset habiturus; plus enim juris competit ei, qui proprio nomine ultroneus liberalitatem exercet, quàm qui jussu patris, aut testatoris, aliave ratione, non gratis manumittit, l. 1. C. de libert. & cor. liber. l. Qui nummis 3. C. de oper. liber. l. univ. §. Illud, C. de Latin. liber. toll. l. Matrimonii causa 51. ff. de rit. nupt. ubi evidenter probatur, causam manumittendi etiam à majoribus viginti annis exprimi consuevisse. Hujus causæ probatio idè non requirebatur, quia cum dominus eam apud Magistratum profiteretur coram servo, nequibat in illius præjudicium mentiri, asserens se ex liberalitate manumittere, quem ex necessitate liberum efficere tenebatur, ut pinguis jus in liberto obtineret, nam ipse facillè contradiceret, & sic exaudiri debent illa Modestini verba, Et vacabit cause probatio, posita in d. l. Si consentiente.

In minoribus verò viginti annis exacta causæ probatio intervenire debet, ut manumissio expediat: nec causa quævis satis est, sed quæ in jure reperiuntur expressæ, de quibus in l. Ita 9. l. Si minor 11. cum seqq. ff. de manumiss. vindict. §. Justa, Instit. cui, & ex quibus caus. manumitt. non lic. l. 1. tit. 22. p. 4. Cur lex Ælia Sentia interdixit

Z. his

his adolescentibus manumissionem, tradidit Vin. in §. ult. vers. Quum libertas, Instit. cui & ex quibus caus. manumiss. non lic. ne servi fallacibus blanditiis, ac fortè turpibus obsequiis juvenes inducerent dominos, ut illis libertatem conferrent. Ex omnibus præmissis diversæ Fabri, & Rævardi sententiæ, juraque utrique faventia conciliantur; major enim causam manumittendi expressurus erat, ut Rævardo placet, sed eam manumissor probare non tenebatur: nec hæc justa, seu legitima, ut in minoribus, esse debebat, sicut Faber opinatur.

51 In persona servi, qui manumittendus veniebat, hæc debebat concurrere. Primò, quod non esset vetitus ad libertatem educi. Quibus autem ex causis hujusmodi prohibitio contigerit, constat ex tit. ff. qui & a quib. manum. liber. non sumt. Donell. lib. 2. cap. 14. Ant. Fab. sup. tit. 4. princ. 1. vers. his casibus, cum seqq. Hos servos vispelliones dici putat Rævard. consuet. lib. 2. c. 16. Sed contrà tenet cum Cuj. & aliis Osuald. ad Donell. d. c. 14. qui docet vispellionem, seu vispellionem esse abjectorum & vilium cadaverum latorem, ac nudatorem. Deinde necesse erat, quod nulla infamia macula, aut nota servus afficeretur, quæ cum civitate Romana indignum redderet, alias numero deditiorum adscribendus esset, ut inferius probabitur. Tandem præsentia servi poscebatur, absens enim nemo vindicta manumittebatur, sed cum dominus vellet plures manumittere, unius præsentia sufficiebat, in cujus persona solemnia manumissionis peragebantur, l. Etiam 15. §. Plures, ff. de manumiss. vindict. quem textum ita interpretatur Ant. Fab. in Papin. tit. 5. princ. 1. illat. 1. Adde Ulpian. in fragment. tit. 1. §. 7.

52 In Magistratu itidem, apud quem manumissio ista celebratur, potestas postulatur; non enim omnes talem jurisdictionem obtinent, sed illi tantum apud quos legis actio est, ut Romæ Consul, & Prætor: in Provinciis, Proconsul, vel Præses, & alii, quibus specialiter id concessum fuerit, l. 2. §. 1. ff. de offic. Proconsul. l. 1. l. An manumittere 5. ff. de manumiss. vindict. Jul. Paul. sentent. lib. 2. cap. 15. ibi: Apud Magistratus municipales, si habeant legis actionem, emancipari, & manumitti potest. Rævard. de auctor. prudent. cap. 7. Ant. Fab. d. tit. 6. princ. 7. illat. 8. ubi contra Rævard. & alios probat, manumitti posse apud Legatum Proconsulis, postquam jurisdictioni illi mandata sit, ut habetur in l. Apud Proconsulem 17. ff. de manumiss. vindict. Nec obstat lex 2. ff. de offic. Proconsul. nam procedit antequam Proconsul Legato suo jurisdictionem committat, quod facere nequit, nisi jam provinciam, in quam mittitur, ingressus sit, l. Observare 4. §. ult. ff. eod. & dicta lex 2. aperte loquitur, cum ipse nondum in suam provinciam pervenerat. Quid autem sit, apud Magistratus esse legis actionem, exponit Rævard. in l. Nemo alieno ff. de reg. jur. in præsentem significat, posse auctoritatem per eos interponi actibus legitimis, ut emancipationi, adoptioni, manumissioni, & similibus.

De lictore, qui etiam manumissioni vindicta intererat, ut statim apparebit, nihil se offert adnotandum, qui solum ut manumissum percuteret, adhibebatur; lictorum enim officium erat, fasces virgularum ligatos ferre, & ita à ligando denominantur. plagas quoque nocentibus inferebant, de quo Rosin. lib. 7. cap. ult. vers. Lictores. De scriba itidem mentio fiet, qui erat persona publica Magistratibus assistens, ut quicquid apud ipsos gerere

tur, in acta referret. Rosin. lib. 7. cap. 48. à princ. 54
Hæc de personis, nunc de solemnibus manumissionis vindicta. Dominus itaque & servus coram competente Magistratu comparebant, ibique dominus tenens mancipii caput, aut aliam corporis partem, illudque circumvertens aiebat: Hunc hominem liberum esse volo, ipsumque dimittebat. Tunc Prætor apprehensa virgula, qua caput manumissi tangebatur, sic loquebatur: Aio te liberum more quiritum. Quibus servus in libertate constituebatur; at tamen ipse Magistratus ad lictorem conversus asserbat: Secundum suam causam, sicuti dixi, ecce tibi vindicta. Qui accepta virgula, manumissi caput percutiebat, ejus faciem cædebat colaphis, dorsumque verberibus. Deinde liberto prius novacula decapillato superponebatur pileus in signum adeptæ libertatis. Tandem per scribam nomen manumissi, & manumissionis causa in actis notabatur. Quibus adhibitis hujusmodi manumissio absolvebatur. Ad hanc manumittendi formam respexit Hermogenianus in l. Manumissio 23. ff. de manumiss. vindict. dum docet, solemnia verba domini necessaria tunc temporis non fuisse, sed eo silente, manumissionem per lictorem expediri. De his consule Rævard. variat. lib. 4. cap. 9. & de auctor. prudent. cap. 7. Cujac. ad tit. ff. de manumiss. vindict. & observat. lib. 5. cap. 13. Vin. in §. Multis autem, vers. Vindicta, Instit. de libertin. Pichard. ibi, num. 3. Borcholt. n. 2. Carol. Sigon. de antiq. jur. civ. Roman. lib. 1. cap. 6. Osuald. ad Donell. lib. 2. c. 15. Rosin. lib. 1. cap. 20. vers. Ingenius, Alexand. ab Alex. lib. 4. c. 10. Petr. Greg. Syntagm. lib. 1. §. 5. c. 5. à n. 8. Gothofred. ad l. unie. §. 5. C. de Latin. libert. toll. Actus verò iste, licet ita solemnus, quocumque loco & tempore poterat expediri, §. Servi verò, Instit. de libert. Ant. Fab. sup. tit. 5. princ. 3. illat. 1. Rosin. d. vers. Ingenius, in fin. Vin. in d. §. Servi verò, Pichard. num. 5.

Ad hæc in usu apud Romanos fuit, ut liberto instrumentum traderetur, quo dominus concedebat libertatem, ut ubique constaret de manumissione, quod vulgò Carta de libertate, nuncupamus, illudque his verbis conficiebatur: Ille civis Romanus esto, ita ut ab hodierna die ingenius, atque ab omni servitutis vinculo securus permaneat, tanquam si ab ingenis fuisset parentibus procreatus. Eam denique pergit partem, quancumque elegerit, ut deinceps nec nobis, nec successoribus nostris ullum debeat noxia conditionis servitium: sed omnibus diebus vita sua sub certa, plenissimaque ingenitate, sicut alii cives Romani, per hunc manumissionis, atque ingenitatis titulum, semper ingenius, & securus existat, &c. Quam formulam post Cnjacium observat. lib. 14. cap. 27. retulit Rosin. d. cap. 20. in fin. Circa hæc observare oportet, quod in eo instrumento exprimebatur nomen liberti, quod à patrono accipiebat manumissionis tempore, l. ult. ff. de insistor. action. l. Libertis 107. ff. de condit. & demonstrat. Brisson. antiquit. lib. 1. cap. 11. & lib. 2. cap. 14. Osuald. ubi proximè, Alciat. lib. 4. dispensat. cap. 3. Ex quibus constat, quod nomen patroni indebatur manumisso.

Ibi: Censu verò ex eo.

Succedit alius manumittendi modus, per quem 56
servi libertate, civitateque Romana pariter potiebantur, qui vocabantur censu manumissi: quod eveniebat quoties servus ex domini voluntate nomen censui dabat, & à Censoribus inter cives Romanos describebatur. Ita Ant. Fab. in Papin. tit. 5. princ. 3.

princ. 3. Rævard. d. cap. 7. Cnjac. ad l. Censere 111. ff. de verb. signif. Rosin. d. cap. 20. vers. Ingenius, & vers. Addum Jurisconsulti, Gothofred. ad Cicer. in Topic. lit. M, Donell. lib. 2. cap. 15. in fin. & ibi Osuald. Sigon. de antiq. jur. Civ. Roman. lib. 1. cap. 14. Ludvel in Instit. lib. 1. disp. 1. thes. 18. Arnold. Vin. in d. §. Multis autem, vers. In sacrosanctis, Borcholt. n. 4. Pichard. in §. ult. Instit. de libertin. Olan. sup. n. 20.

57 Censu à Servio Tullio inventus est, ut præmissus n. 14. qui solemniter quinto quoque anno repeti consuevit, & tempus intermedium lustrum est dictum à lustrando; nam absoluto censu, cives omnes armati in campo Martio adesse jubebantur, ut lustrarentur, vulgò passat in mœstra, per centurias digelti. Lustrationem sublequebatur immolatio tauri, arietis, & hirci, qui prius ter circum exercitum ducti mactabantur Marti, quod sacrum Solitaurilia, seu Suovetaurilia, ab immolatis animalibus dicebatur, ut ex Dionysio Halicarnass. lib. 4. in Servio Tullio, & Livio lib. 1. tradit Rosin. lib. 4. cap. 17. vers. Quoniam autem, & lib. 7. cap. 10. vers. Creabantur, Salian. Annal. tom. 4. an. 3487. n. 8. Lexic. Calvin. verb. Lustrum, Torniel. Annal. Sacr. anno 4027. n. 4. Sed hæc quinquennalis lustratio cum censu non est post Servium exactè observata, imò diu neglecta Salian. ibi, Rosin. d. c. 10. in princ. ab Augusto tamen est repetita an. 4027. ut testatur Torniel. ubi proximè.

58 Ut autem libertas eo modo conferretur, necesse erat, ne servo, aut domino aliquid obstatet, juxta ea quæ tradidimus n. 48. & 51. Obiter advertere placet, quod sicut servus in censum relatus libertatem, & civitatem nanciscitur, ita è contrario civis Romanus, si ex industria non censeatur, amittit utramque. Cicer. pro Cecinna: Quum autem, inquit, in censum vendidit, hoc indicat, cum is qui in servitute justa fuerit, censu liberetur, eum qui cum liber esset censei noluerit, ipsum sibi libertatem adjudicasse. De quo vide sup. n. 14.

59 Hujusmodi verò manumissio Ulpiani tempore jam in desuetudinem abierat, ut idem testatur in fragment. tit. 1. §. 3. ibi: Censu manumittebantur olim. Quod supra probavimus, n. 40.

Ibi: Testamento autem, qui à domino.

60 Quoties ultima voluntate, testamento scilicet, aut codicillis servus liber efficitur, etià civis Romanus censetur, justam enim consequitur libertatem, quam civitas Romana semper comitatur. Ulpian. sup. §. ibi: Cives Romani sunt liberti, qui vindicta, censu, aut testamento, nullo jure impediente, manumissi sumt. Cai. Instit. lib. 1. tit. 1. vers. Cives Romani, Cicer. in Topic. & ibi Gothofred. lit. M, Rævard. de auctor. prudent. in princ. Ant. Fab. sup. tit. 5. princ. 3. Rosin. lib. 1. cap. 20. vers. Addum Jurisconsulti, Arnold. Vin. in §. ult. vers. Cives Romani, Instit. de libertin. Parlador. differ. 93. n. 7. & 12. Pichard. in d. §. ult. Borcholt. in d. §. Multis, n. 5. & probatur ex l. unie. §. Illo procul dubio, C. de Latin. libert. toll.

61 Quod verum est, nisi quid obstat, ne servus ad libertatem, aut civitatem possit pervenire, secundum prænotata n. 48. & 51. & hoc expressim edocuit Ulpian. ubi proximè. Sed specialiter testamentariis manumissionibus refragatur lex Fusia Caninia, lata anno Urbis conditæ 751, ut ex Roman. tradit Rosin. lib. 8. cap. 15. vers. Fusiam, quæ liberalitatem testatorum erga servos coarctat. D. de Faria Nova Addit. ad Covar.

ita ut ultra certum numerum pro familia cuiusque testamento manumittere non liceret, de qua Rosin. ibi, Vlp. in fragm. tit. 1. §. 19. Cai. Instit. lib. 1. tit. 2. in princ. Cujac. ad fragm. Vlpian. Ant. Fab. Jurisprud. tit. 7. princ. 1. Eam ut invidiam, & exosam Justinianus abrogavit l. unie. C. de leg. Fus. Can. toll. Instit. eod. tit. Adde Ulpian. tit. 1. §. 7.

Libertas verò duobus modis testamento datur, aut directò, aut per fideicommissum. Directò, per hæc verba: Stichus servus meus liber esto, liber sit: Stichum. servum meum liberum esse jubeo: Stichum servo meo pileum do. Per fideicommissum ita: Rogo, fidei committo heredis mei, ut Stichum manumittat; vel aliis æquivalentibus verbis. Ulpian. in fragment. tit. 2. §. 6. Rævard. d. cap. 7. modò evidentè de voluntate testatoris apparet, l. Libertates 16. ff. de fideicommiss. libertat. Arnold. Vin. in §. Libertas quoque, in princ. Instit. de singul. reb. per fideicommiss. relicti. Hic sermo non est de fideicommissariis libertatibus, in quibus manumissio ab hærede, vel alio fieri debet, l. 1. & per tot. ff. de fideicommiss. libertat. sed de illis, quæ immediate ex testamento proveniunt, illicoque adita hæreditate, si purè relicta sint, competunt: & sic manumissos oculos libertos appellamus, l. 1. & per tot. ff. de manumiss. testam. d. §. Libertas quoque, & ibi Arnold. Vin. Ulpian. sup. tit. 1. §. 17. & tit. 2. §. 7. Osuald. ad Donell. lib. 2. cap. 15. in princ. Borcholt. sup.

63 Circa manumissionem testamentariam animadvertendum est, quod libertas directò dari nequit codicillis, qui testamento confirmati non sunt (& ita accipienda est conclusio tradita supra, n. 60.) l. Libertates 43. ff. de manumiss. testam. Ulpian. d. tit. 2. §. ult. ubi quod nec adimi aliter potest. Vin. in §. Non tantum, Instit. de codicill. Illud etiam advertere oportet, quod ut directa sustineatur libertas, necesse est, servum esse testatoris & tempore testamenti, & cum moritur, l. Servus 35. ff. de manum. testam. d. §. Libertas quoque, ubi Vin. circa fin. Ulpian. tit. 1. §. 18. Oroz. de apicib. jur. lib. 1. cap. 10. n. 12. nisi servus apud hostes sit, l. Si servi 30. ff. eod. Vin. ubi proximè. Nominatimque relinqui debet, §. Incertis, Instit. de legat. Oroz. lib. 1. cap. 7. n. 13. Olan. cum plurimis in suo Paralipom. lib. 2. cap. 10. num. 1.

Ibi: Liberti autem dedititii.

Liberti, sive libertini, sunt qui ex justa servitute manumissi sunt, l. Libertini 6. ff. de stat. homin. princ. Instit. de libertin. Cai. Instit. lib. 1. tit. 1. in princ. Ex his quidam justam libertatem assequuntur, & fiunt cives Romani; alii sunt Latini, & dedititii alii, §. ult. Instit. de libertin. ubi Vin. & omnes Institutarii, Vlpian. tit. 1. in princ. Cai. ubi nuper, Ant. Fab. Jurisprud. tit. 5. princ. 3. Rosin. de antiq. Roman. lib. 1. cap. 20. vers. Addum Jurisconsulti, Alciat. in l. Liberti, ff. de verb. signif. Donell. lib. 2. cap. 16. Parlador. different. 93. num. 6. Rævard. d. cap. 7. Pichard. in §. Multis, num. 4. & in §. ultimo, Instit. de libert. Brisson. de verb. jur. verb. Liberti.

Dedititii ergo (quorum conditio pessima, ac deterrima habebatur, siquidem vitam ducebant ceu servi; agebant ut liberi, Glossa verb. Dedititiorum, in §. ult. Instit. de libertin. & in rubric. C. de Latina libert. toll. Solorz. cum plurimis de Jur. Indiar. tom. 2. lib. 1. cap. 14. n. 63. & 64. Pichard. in d. §. ult.) erant qui post admitta crimina supplicii subditi,